

Η ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΗΘΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΦΩΤΙΟΝ*

«Ἀπαντα μὲν τὰ ἀνθρώπινα συγκαταρρεῖ τῷ χρόνῳ καὶ ἀφανίζεται ἀρετὴ δέ... καὶ χρόνον καὶ παθῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου περιγίνεται· εἰ δὲ ἀκριβέστερον ἴδοις, τῷ χρόνῳ καὶ τῷ θανάτῳ μᾶλλον ἀναξῆ καὶ θάλλει, καὶ τὸ οἰκεῖον κλέος καὶ τὴν εὐπρέπειαν, ἐναποσβεσθέντος αὐτοῖς τοῦ φθόνου, λαμπρότερόν τε καὶ θαυμασιώτερον ἀναδείκνυται».

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. **κ. ΑΓΑΘ. ΧΑΡΑΜΑΝΤΙΔΗ**
Δ/ντοῦ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.

Ὁ ἀληθὴς αὐτὸς λόγος,
Μακαριώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,
Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν χορεία,
Θεοφιλέστατε Καθηγούμενε,
Ἑλλογιμώτατοι κύριοι Καθηγηταί,
Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, Χριστοῦ διακονία,
Φιλόθεον ἄθροισμα¹,

ἀπόσταγμα τῆς βαθείας πίστεως καὶ τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας τοῦ σήμερον ἑορταζομένου, ὑπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ἰσαποστόλου Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ὁμολογητοῦ, «μυρίαῖς ἀρεταῖς ἐξανθήσαντος καὶ πάσῃ γνώσει διαλάμψαντος»², πληρέστατα ἐφαρμόζεται εἰς αὐτὸν

(*) Ὁμιλία πού ἐκφωνήθηκε κατὰ τὴν πανηγυρικὴν θείαν Λειτουργίαν τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμ. Θεοτόκου Πεντέλης (6.2.2001), προεξάρχοντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ.κ. Χριστοδούλου.

1. Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολαί, Ἰωάννου Ν. Βαλέτα, Ἐν Λονδίῳ 1864, σελ.142-143. Β. Λαοῦρδα, Φωτίου Ὁμιλία, σελ.13,127,104,130.

2. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὡς Πατὴρ ἅγιος τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, σελ.647-671.

τὸν εἰπόντα, τὸν ὁποῖον ἡ ἀδιάφθορος συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, ἀπὸ τῆς 6ης Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 898, ὡμολόγησαν αὐτὸν Ἅγιον καὶ Ἰσαπόστολον «τοῖς οὐρανίοις ἀδύ - τοις ἐγκατοικιζόμενον», ὡς «ἀοίδιμον μὲν τοῖς διωγμοῖς, δεδοξασμένον δὲ τοῖς θανάτοις»³.

Ἡ συνέχεια τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοσυνειδησίας.

Ἡ ἐορτὴ ἐνὸς Ἱεράρχου, μέσα στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκαλύπτει καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν συνέχεια τῆς χάριτος, τὸ ἀδιάκοπο τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ δὲ διδασκαλία τοῦ τῆς συνέχεια τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ μηνύματος πού ἔχει παραδοθῇ καὶ διαφυλαχθῇ.

Ἡ παραδοσιακὴ αὐτὴ συζυγία στὴν λειτουργία τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας ὑπῆρξε καθοριστικὴ γιὰ τὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ λειτουργία τῆς ἀνέδειξε τοὺς Μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση ἀνεγνώρισε στὰ πρόσωπά τους τοὺς αὐθεντικούς ἐκφραστές τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ θεολογικὸ τους ἔργο δικαίῳνε τοὺς ἀγῶνες τους, βεβαίῳνε τὴν ὀρθόδοξη πίστι καὶ ἐνέπνεε τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση γιὰ τὴν συνεχῆ ἐργή - γορη τοῦ ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ Σώματος. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση διέκρινε στὰ πρόσωπα τῶν ὑπερμάχων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοὺς ἐξέχοντες ἐκφραστές τοῦ αὐθεντικοῦ φρονήματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπέδιδε σ' αὐτοὺς τὴν αὐθεντία τῶν ἐγκρίτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι παρέμεναν αἰώνια ὑποδείγματα τῆς ἀρρήκτου σχέσεως τῆς

3. Ἐπισκόπου Μιλήτου Αἰμιλιανοῦ, Σχολάρχου τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὸν Ἅγιον Φώτιον, Περιοδικὸν ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ, 1935 (Τόμος Γ'), σελ.88-89.

θεολογίας πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση.

Σὲ οἷονδῆποτε στάδιο τοῦ βίου καὶ ἂν παρακολουθήσωμε τὸν ἱερὸν Φώτιον, εἴτε στὴν Βιβλιοθήκη, ἐπιδιδόμενον εἰς παντοίας μελέτας, εἴτε ὡς Καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας στὸ πρῶτο Πανεπιστήμιο τῆς Μεσαιωνικῆς Εὐρώπης, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ Δύση ἦταν ἀκόμη βυθισμένη στὸ τέλμα τῶν σκοτεινῶν αἰώνων⁴, εἴτε ὑπουργοῦντα σὲ ἀξιώματα μεγάλα καὶ περιφανῆ τῆς Πολιτείας, εἴτε κοσμοῦντα τὸν Ἀγιώτατο Πατριαρχικὸ Θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας, εἴτε ἐξασκούμενο στὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴν φιλανθρωπίαν⁵, εἴτε ὑφιστάμενο τὴν παραγνώριση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς σκληρὲς στερήσεις δύο ἐξοριῶν, παντοῦ ἀναγνωρίζομε τὸν μαχόμενο ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς ὀρθοδόξου πίστεως, «τῆς ἀποστολικῆς τε καὶ πατρικῆς παραδόσεως»⁶ καὶ «τῆς προγονικῆς εὐσεβείας»⁷, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς πατρικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Βασίλειος καταθέτων τὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς πρωῒμου ἀγιοποιήσεως τοῦ Μεγάλου Ἱεράρχου γράφει:

«Φώτιος γὰρ ἦν ὁ μακάριος, ὁ φωτὸς ἀκτίσι φερωνύμως τοῦ ὀνόματος πλήθει διδασκαλιῶν καταλάμπας τὰ πέρατα, ὁ ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἀφιερωθεὶς τῷ Χριστῷ, ὡς ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ εἰκό - νος δημεύσει καὶ ἐξορία, τούτοις δὴ τοῖς ἀθλητικοῖς ἐκ προοιμίου ἀγῶσι συγκοινωνήσας τῷ γεννήτορι, οὗ καὶ ἡ ζωὴ θαυμαστή καὶ τὸ τέλος ἐπέραστον, ὑπὸ Θεοῦ τοῖς θαύμασι μαρτυρομένη»⁸.

4. Κωνσταντίνου Παννακόπουλου, Ἐπίτιμος ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, μετάφραση Παν. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1990, σελ.29.

5. «Φώτιος ἀνὴρ σοφὸς τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐξησκημένος, ἐλεημοσύνη τε καὶ τοῖς ἄλλοις προτερήμασι σεμνυνόμενος», F. Fischer, De Patriarcharum Constantinopolitanorum catalogis, Lipsiae (1884), σελ.292.

6. Μεγάλου Φωτίου, Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογία, ἐρώτησις ια', Migne E.Π.101,653.

7. Ὁπ.π.

8. Βίος τοῦ Ἀγίου Εὐθυμίου τοῦ Νέου, ἔκδ. Rev. de l'Or. Chrét. 8(1903),179.

Πίστη καὶ ἦθος.

Ἡ ζωντανὴ ὀρθόδοξη πίστη, κατὰ τὸν ἱερὸν Πατέρα, ἡ πίστη τῆς ἀληθείας, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς μας ὑποστάσεως καὶ ἐπιβάλλει τὴν συνεχῇ προσπάθεια γιὰ τὸ «ἀνακεφαλαιώσα - σθαι τὰ πάντα ἐν Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁹, γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς «καινῆς κτίσεως», πού ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν δυναμικὴ γεφύρωση, σύνδεση καὶ ἀλληλοπεριχώρηση τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου στοιχείου. Ὁ Χριστὸς ἐνώνει στὸ πρόσωπό Του τὴν θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ θεότητα καὶ ἡ ἀνθρωπότητα ἔχουν ἐν Χριστῷ ἓνα κοινὸ τρόπο ὑπάρξεως καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ἡ ἐνότητα, ἡ ἀλληλοπεριχώρηση τῶν προσώπων, ἡ κοινωνία τῆς ἀγάπης. Ἡ ἐνωση τῆς θείας μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι μιὰ ἀφηρημένη ἀρχή· φανερώνεται σὲ μᾶς ὅπως φανερώνεται πάντοτε ἡ φύση: μόνο ὡς τρόπος ὑπάρξεως, δηλαδή ὡς δυνατότητα ζωῆς¹⁰. Εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ ζήσουμε, νὰ πληρωθῇ ἡ ἀπύθμενη δίψα γιὰ ζωὴ πού βασανίζει τὴν ὑπαρξή μας, νὰ ζήσουμε ὅλες τὶς δυνατότητες τῆς ζωῆς νικώντας τὴν ἀναπηρία καὶ τὸν θάνατο τῆς τεμαχισμένης ὑπάρξεως. Ἀρκεῖ νὰ ἀποδεχθῇ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἁμαρτία καὶ ἀποτυχία του καὶ νὰ ζήσει τὴν κένωση τοῦ Χριστοῦ, τὴν ζωὴ τοῦ Θεοῦ¹¹.

Ἡ ἀληθινὴ χριστιανικὴ ζωὴ εἶναι ἡ γέφυρα πού συνδέει τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν γῆ, ἡ συνεχὴς πηδαιούχῃς τοῦ πορθμείου ἐκείνου¹², τὸ ὁποῖο, ὡς λέγει ὁ ἱερὸς Φώτιος, ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ «διαπορθεύει ἡμῖν τὴν ἐκεῖθεν ἀγαθοειδῆ καὶ θεῖαν εὐμένειαν»¹³ καὶ χάρη. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀληθινὸ ἦθος τῆς Ὀρθοδοξίας: ἡ ἀναγέννηση, ἐνωση, μετοχὴ καὶ κοι-

9. Ἐφεσ. 1,10.

10. P.G. 102,556.

11. P.G. 102,589.

12. Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ὁ Μέγας Φώτιος ὡς φορεὺς τοῦ γνησίου ὀρθοδόξου πνεύματος, Περιοδικὸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, τεύχος 5, 1971.

13. Μεγάλου Φωτίου, Τὰ Ἀμφιλόχεια, Ἐρώτησις ρια', Migne E.Π.101,656.

ωνία με τὸν Χριστὸ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁴.

Τὸ ὀρθόδοξο, λοιπόν, ἦθος, ποὺ εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ προσώπου με τὸν Θεὸ Πατέρα ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὁ ἁγιασμός τοῦ ὅλου ἀνθρώπου στὴν ὁδὸ τῆς θεώσεως¹⁵, ἀρχίζει νὰ ὑπάρχει, μόνο ὅταν ἔχουμε ὡς προϋπόθεση τὴν ὀρθή πίστη, τὴν ὀρθοδοξία.

Τὸ παράδειγμα καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὀρθοδοξία ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἀκοίμητος καὶ συνεχὴς ἀγώνας γιὰ τὴν διατήρηση τῆς καθολικῆς Ἀλήθειας, ὅχι σὰν μιὰ ἰδεαλιστικὴ σύλληψη, ἀλλὰ σὰν τὸ αὐθεντικὸ ἱστορικὸ γεγονός, ποὺ εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένο με τὴν «ἐπιφάνειαν τῆς Χάριτος καὶ τῆς δόξης τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ»¹⁶. Γι' αὐτὸ οὐδέποτε ὁ Μέγας Ἱεράρχης ἀνέχθηκε ὁποιαδήποτε παρασώπηση ἢ παραφθορὰ τῆς Ἀλήθειας.

Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ ἱερὸς Πατὴρ πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον: «Τὰ οἰκουμενικαῖς καὶ κοιναῖς τυπωθέντα ψήφοις πᾶσι προσήκει φυλάττεσθαι»¹⁷. Διότι, διὰ τῆς ἐπιμελοῦς φυλάξεως τῆς διδασκαλίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, «πᾶσα καινοτομία καὶ αἵρεσις ἀπελαύνεται· τὸ δὲ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀκήρατον καὶ ἀρχαιοπαράδοτον φρόνημα ταῖς εὐσεβούντων ψυχαῖς εἰς ἀδίστακτον σεβασμιότητα καθιδρύνεται»¹⁸. Ἔτσι ἡ μία γενεά, μετὰ φόβου Θεοῦ, παραδίδει στὴν ἐπερχομένη τὰ τῆς πίστεως πολύτιμα κεφάλαια ποὺ ἔλαβε, μετὰ πλήρη συναίσθηση ὅτι καὶ ἡ ἐπερχομένη θὰ διατηρήσῃ ἀλώβητον τὴν πίστιν. Εἰς μίαν ὁμιλίαν τοῦ ὁ ἱερὸς Φώτιος ἐξαίρει τὴν σπουδαιότητα τῆς συνεχιζομένης ἀνελλιπῶς

διαδοχῆς:

«Πρὸ τῆς ἐβδόμης Συνόδου, ἔσχε πρὸ ταύτης ἡ πρώτη πολλῶν ἐν μέρει τὰς πράξεις μιμήσασθαι. Ἡ Δευτέρα τὴν πρώτην ὑπογραμμὸν καὶ τύπον ἐδέξατο, τῆς δὲ Τρίτης αὐτὴ μετὰ τὴν Πρώτην ὑπῆρξε παράδειγμα, καὶ δὴ καὶ Τετάρτην ταυταῖς ἐπλούτει μιμήσασθαι καὶ ταῖς ἐφεξῆς ὑπῆρχον αἱ προλαβοῦσαι διδάσκαλοι»¹⁹.

Ἡ ἀπαρίθμηση ἐδῶ τῶν Συνόδων δὲν εἶναι συμπτωματικὴ. Δι' αὐτόν, τὸν τῆς ἀπλανοῦς γνώσεως κανόνα καὶ μέγαν Ἱεράρχην, τὸ παρελθόν, ἡ Παράδοσις, τὰ γενόμενα στὸ ἅγιο Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλᾶ ἱστορικὰ γεγονότα. Μᾶλλον ἀποτελοῦν ὑπόδειγμα, τύπον γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Κυριακοῦ Σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπιμένει μόνο στὴν ἱστορικὴ παράδοση ἢ μετάδοσις²⁰, οὔτε μόνο γιὰ τὸν κληρονομικὸ χαρακτῆρα τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ πρὸ παντός γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ἀλήθειας, γιὰ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν συνέχεια τῆς καθολικῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὴν ζωὴ της μέσα στὴν χάρι, γιὰ τὸ παρὸν μέσα στὸ ὁποῖο κατοικεῖ ἤδη τὸ μέλλον, γιὰ τὸ μυστήριον τῆς πίστεως.

Ἡ ἐνότητα, ἡ ἀγιότητα καὶ ἡ καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας συμπληρώνονται καὶ καταξιώνονται μετὰ τὴν ἀποστολικότητά της²¹. Στὴν Ἀρχιερατικὴ προσευχὴ ὁ ἁγιασμός καὶ ἡ καθολικὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας συνδέονται ἅμεσα μετὰ τὴν ἀποστολικότητα: «Ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι Σὺ με ἀπέστειλας». Ἔτσι ἡ ἀποστολικότητα γίνεται ὄντολογικὸ γνῶρισμα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐκφράζει καὶ τὰ ἄλλα γνωρίσματά της. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀποστολική, γιατί συνεχίζει τὴν ἀποστολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων του μέσα στὸν κόσμον. Ὁ ἱστορικὸς σύνδεσμός της με τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἡ βεβαίωση τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀναγωγὴ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους ἀποτελοῦν τὰ ἐξωτερικὰ τεκμήρια τῆς ἀποστολικῆς ιδιότητος καὶ διαδοχῆς. Τὸ

14. PG. 102,560.

15. PG. 102,589.

16. Τίτ. 2,13. PG. 102,560.

17. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ β' ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, Migne E.Π.102,604.

18. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ η' πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας, Migne E.Π. 102, 632. Β. Λαοῦρδα, Φωτίου Ὁμιλίαι, Ἑλληνικά, 12, Παράρτημα, Θεσσαλονίκη (1959), σελ. 177, 16-22. PG. 102,656.

19. Β. Λαοῦρδα, Φωτίου Ὁμιλίαι, Θεσσαλονίκη 1959, σελ. 177.

20. Mansi, XVII A, 516.

21. PG. 102, 649- 652-653.

ήθικό δὲ αἶτημα τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ὑποχρέωση γιὰ πιστότητα στὴν ἀποστολικὴ παράδοσή της, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει τὴν ταυτότητα καὶ ἐνότητα τοῦ ζῶντος Σώματος. «*Τοῦτο γὰρ τῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα, τοῦτο τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τὸ φρόνημα*»²².

Ἡ μάχη κατὰ τῆς δυσσεβείας.

Ἀγωνιζόμενος ὁ ἱερός Πατὴρ ὑπὲρ «*τῆς πίστεως ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν..., τῆς ἀχράντου καὶ εὐλικρινοῦς λατρείας, καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων*», εἰς τὴν Ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν του, ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τοὺς κατὰ Ἀνατολὰς Ἐπισκόπους καὶ Πατριάρχας, στρέφεται στὴν καταπολέμηση τῆς αἰρέσεως, «*κατὰ πάσης αἰρέσεως*», ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ συγχρόνως καλεῖ ὅλους νὰ εἶναι ἄγρυπνοι ἐναντίον κάθε δυσσεβείας²³. Ὁ Μέγας Φώτιος, γνωρίζοντας ὅτι κάθε ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πίστιν ἔχει ὡς συνέπεια τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὴν πνευματικότητα, κατακρίνει «*τὸ τῆς γνώμης ἡρρωστηκὸς καὶ ἀστήρικτος*»²⁴, καὶ καταδικάζει, ὡς «*ἀμαρτίαν πρὸς θάνατον*»²⁵, κάθε ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν «*τῶν παραδοθέντων ἀθέτησιν*» ἢ «*καταφρόνησιν*»²⁶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ «*κατὰ τῶν ἰδίων ποιμένων ὑπερήφανον ἀναλαμβάνουν φρόνημα, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ τοῦ κοινοῦ Ποιμένος καὶ Δεσπότην παρατείνουν τὴν ἀπόνοιαν*». Ἐπιτοιαύτης δὲ βάσεως ἐδραζόμενος ἀντέκρουσε ὄχι μόνο τοὺς εἰκονομάχους ἀλλὰ καὶ τὶς παπικὲς ἀξιώσεις καὶ τὸ γερμανο-φραγκικὸ δόγμα τοῦ filioque, τὸ ὁποῖο διασαλεύει τὴν κοινωνία τῶν ἁγιοπνευματικῶν προϋποθέσεων καὶ ἐνεργειῶν καὶ δὲν ἔχει θέση μέσα στὴν κοινωνία τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινότητος τῶν ἀδελφῶν²⁷.

Ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων φανερῶνεται ὅλο καὶ περισσότερο σὰν μιὰ ἱστορία τῆς πάλλης τῶν ἰδεολογιῶν μεταξύ τους, ποὺ ζητοῦν μὲ βιασιότητα νὰ παρασύρουν τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο σὲ τούτη ἢ στὴν ἄλλη ἱστορικὴ κατεύθυνση, ὅπως καὶ τότε τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου. Σ' αὐτὴ τὴν δίνη τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι εἶναι τοποθετημένη ἡ Ὁρθοδοξία καὶ προσφέρεται ὡς «*κεκρυμμένη φανέρωσις*» καὶ δοξολογικὴ μαρτυρία τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀληθείας. Μὲ τὴν λειτουργικὴ τῆς παρουσίας ζητάει νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ κρατήσῃ τὰ μάτια του ἀνοικτὰ καὶ ἄγρυπνα μπροστὰ στὸ προσφερόμενο φῶς τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο τὸ φῶς, πέρα ἀπὸ κάθε ἀποσπασματικὴ καὶ ἀνάπηρη ἀνθρώπινη ἐνόραση τῆς Ἀλήθειας, ἦλθε στὸν κόσμον ὡς ἡ ἐνοποιὸς εἰκόνα τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ ἀνθρώπου.

Ὅσον, ὅμως «*μεγέθει, καὶ κράτει, καὶ κάλλει, καὶ ἀκριβείᾳ, καὶ καθαρότητι, καὶ τῇ ἄλλῃ πάσῃ τελειότητι, τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι δοξασμάτων ἢ τῶν Χριστιανῶν πίστις καὶ λατρεία ὑπερανέστηκε καὶ ἐξήρηται, τοσοῦτον ὅ τε πονηρὸς εἰς τὸν κατ' αὐτῆς ἀνερθεθίζεται πόλεμον καὶ τοσοῦτον πάλιν τὰ ἐξ ἀφρόνων καὶ κακοβούλων ἀνδρῶν ἀμαρτήματα καταφαίνεται*»²⁸.

Ἄλλ' ὅμως, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, «*μὴ μι-κρὰ περὶ Θεοῦ φρονοῦσα, ἀλλὰ μεγάλη τῇ διανοίᾳ τὰ περὶ Αὐτοῦ ἐννοοῦσα*»²⁹, συνεχίζει τὴν διακονία καὶ ἱερὰ ἀποστολή της, ἀποθνήσκουσα πᾶσαν ἡμέραν ὑπὲρ ἀληθείας.

Ὑπάρχει καὶ ὑπομένει, διότι θεωρεῖ τὴν δόξα τοῦ Κυρίου, ἀτενίζουσα τὸν Σταυρὸν Αὐτοῦ καὶ «*τὴν τούτου δύναμιν τὴν οἰκουμένην πεπληρωκυῖαν*»³⁰.

Ὁμολογεῖ, «*μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχον*»

22. P.G. 102,656-657.

23. P.G. 102,740.

24. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ εἰς τὸν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικοὺς θρόνους, Migne E.P. 102,612.

25. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ β' ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, Migne E.P. 102,604.

26. Μεγάλου Φωτίου, Ἐπιστολὴ εἰς τὸν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικοὺς θρόνους Migne E.P. 102,604.

27. Βλ. σχετικὰ Ματσούκα Νίκου, Δογματικὴ καὶ συμβολικὴ θεολογία β', Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 144.

28. P.G. 102,660.

29. Μεγάλου Βασιλείου, P.G. 30,565.

30. Μεγάλου Ἀθανασίου, Πρὸς Ἀντιστοχίους, P.G. 26,40B.

σα καρδίαν»³¹, τὴν ἀληθῆ πίστιν τῶν Πατέρων, ὡς ἀκριβῆς φύλαξ τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ τῶν θείων δογμάτων.

Διαφυλάττει τὴν ὀρθὴν δόξαν, τὸ Ναὶ καὶ τὸ Ἀμὴν τῆς Αἰωνιότητος, ἐντὸς ἐνὸς κόσμου, ὁ ὁποῖος ταλαιπωρεῖται ἀπὸ κρυφούς θιασώτες τοῦ ἀρειανισμοῦ καὶ νοσταλγούς τῆς πολυθεΐας «*λυμαινόμενων ζιζανίων δίκην τὸν εἰλικρινῆ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας σπόρον*»³².

Ὑπερασπίζει τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀξιόπρεπεια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τὸ ἀκηλίδωτον τοῦ βίου ἀπὸ διδασκαλίες, οἱ ὁποῖες «*τόλμη συνάπτουν τὸν Κτίστην τοῖς κτίσμασιν ἀφρόνως*», ἐνῶ συγχρόνως τέμνουν τὴν μοναρχία τῆς Τριάδος καὶ «*κατασμικρύνουν τῆς Τριάδος τὸν Ἕνα, Υἱὸν καὶ Λόγον ὄντα τοῦ Θεοῦ*»³³.

Δεικνύει, κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον, τὴν βεβαιότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, τῶν ὁποίων «*θεμέλιος καὶ ἐποικοδομὴ ἐστὶ Χριστός*»³⁴.

Ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀναζωπύρωση τῆς ἱεραποστολικῆς συνειδήσεως, περιφρουροῦσα τὴν πνευματικὴ ἀνεξαρτησία καὶ αὐτονομία τῶν ὀρθοδόξων λαῶν ἀπὸ εἰσαγωγὰς ἐθίμων ξένων πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασία τους, μὲ σκοπὸ τὴν ἀλλοίωση τῆς ταυτότητος καὶ τῆς πνευματικῆς τους ζωῆς. Διότι γνωρίζει, ὅτι ὁ μέγιστος ἐχθρὸς ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς αὐτοσυνειδησίας του, ἡ φθορὰ τῆς πολιτισμικῆς του ἰδιοπροσωπείας³⁵ καὶ ἡ ἀλλοίωση τοῦ ἥθους του. Ἡ οὐσιαστικότερη ὑπεκφυγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει εἶναι νὰ νομίξῃ, ὅτι ἡ οὐσία εὐρίσκεται στὸ περιεχόμενο τῶν αἰτημάτων του καὶ ὄχι στὸ

ἥθος του. Μόνο μὲ τὴν διατήρηση καὶ φύλαξη τῆς ταυτότητος καὶ τῆς αὐτοσυνειδησίας μας, μπορούμε νὰ εἴμεθα μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας, μάρτυρες τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἄξιοι νὰ ἔχουμε στὰ χέρια μας τὰ κεμήλια καὶ τὴν παράδοσή μας, χρόνους χιλιάδες φυλαγμένα στὴν καρδιά ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ.

Μακαριώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα,

Αὕτῃ τὴν διακονία ἀνελάβετε, καὶ περὶ αὐτῆς μαρτυρεῖτε σήμερον, ὡς ἱεουργὸς τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας, μετὰ τῆς σεπτῆς καὶ συμπαρέδρου Ἱεραρχίας, αἰσθανόμενος τὶς δυσκολίες ἀλλὰ καὶ τὶς ἐλπίδες, τὶς ὁποῖες βιώνει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἐκ τῆς ὀδυνηρᾶς ἐμπειρίας τῶν συγκρούσεων καὶ τῶν πολώσεων ἀνὰ μέσον τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἱστορίας.

«*Μέγα μὲν τὸ ἄλλος ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· εἰς γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐχύθη τὸ κακόν*». Ὅμως, μεγαλυτέρα ἢ χαρά. «*Ὁ γὰρ τῇ ὑψηλῇ θανμάζεται ὑμῶν τὰ ἄθλα καὶ ἡ ἀρετή, καὶ παντὸς στόματός ἐστιν ἀντὶ παντὸς ἄλλου οἱ λαμπροὶ ὑμῶν ἄγωνες καὶ τὰ τρόπαια καὶ ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ ἄξιος τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθμάτων μακαρισμός*»³⁶.

Αὐτὸς ὁ μακαρισμὸς ἀποτελεῖ, Μακαριώτατε, τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλπίδα Σας, τὴν ἐλπίδα μας, τὴν ἐλπίδα τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Νὰ εὐχέστε, ὁ Ἅγιος Τριαδικὸς Θεός, διὰ πρεσβειῶν τοῦ Ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Φωτίου τοῦ Ὁμολογητοῦ, αὕτῃ τὴν ἐλπίδα νὰ διατηρῇ εἰς τοὺς θεολογοῦντας Αὐτὸν καὶ πάζοντας τὴν ἀφαίρεσιν.

31. Ἁγίου Εἰρηναίου, Ὑψίκοπος 10, 2.

32. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, II, 24.

33. Ἀκολουθία Ἁγίων Πατέρων.

34. Ἁγίου Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Στρωματεῖς VII, 10.

35. Σταύρου Φωτίου, Ὁ Ὅσιος Νεόφυτος μάρτυρας τῆς Κυπριακῆς Ὁρθοδοξίας, Περιοδικὸ Σύνταξι, τεύχος 31, 1989, σελ. 46.

36. Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολαί, Ἰωάννου Ν. Βαλέτα, Ἐν Λονδίῳ 1864, Ἐπιστ. 154 Μητροφάνει Μοναχῷ καὶ Ἡσυχαστῇ τῷ ἐκ Σικελίας, σελ. 489.